

Zietoja
Suopioisten seurakunnasta.

Kirjoitti

Aleksander Kena.

Hinta 50 penniä.

Tampereella,

Uuden Kirjopaino-yhtiön kirjapainossa 1893.

Tietoja

Suopioisten searakunnasta.

Kirjoitti

Aleksander Sena.

Tampereella,

Uuden Kirjapaino-yhtiön kirjapainosja 1893.

Alkulause.

Tottumaton minä olin, asemani ol' alhainen: En heti saattanut etsiä, lähteit' toisia keksiä. Minä' sattumalta waan kuulin, sen muistiin kohta kirjoi-
tin. Nyt oloni on haittana, se kun on Lapisj' kauskana. En voi kysell' wanhukselta, kuunnella enää mummolta: Mit' wanhempansa arweli ja uk-
konsa kertoeli? Ihmisistä entisistä sekä oloist' muinaisista. Arkistot jäi näkemättä, niist' muis-
tiin kirjottamatta. Sätin kesken työni tämän: Allapäin pahoilla mielin.

Sodankylässä, Kesäk. 7 p:nä 1890.

Aleksander Sena.

Afukkaat.

Vanhimmistä afukkaista, Suomenmaan Jättiläisistä, on Luopioisissa warsin hämäriä muistoja, ainoasti jonkun iäkkäämmän henkilön kuulee heistä jotain mainitsewan. Warma waan on, että heitä on paikkakunnalla ollut jo Kiwi-aikana; siis toista tuhatta vuotta e. Kr. Sen todistawat ne monenkaltaiset kiwiset työ-aseet, jotka nykyisen pitäjän maalta ovat löydettyt. Vielä vähemmin ja tuskin ollenkaan lienee muistoja lappalaisista; sentähden warsinaisen kertomuksen kirjoitan wasta nykyisistä asujamista.

Useammilta eri suunnilta owat nykyiset afukkaat pitäjääseen tulleet ja aikaan katsoen seuraawassa järjestyksessä: Ensin etelästä asettuen Luopioisten kaakkoiskulmaan Ruohijo'en ja Patakosken kyliin; sitte lännestä jääden pitäjään eteläosaan Puutikkalaan ja Karwialaan ja wiimein idästä itäpuolelle Wahdermetsään ja Rhyvärölle.*) Etelästä ja lännestä muuttaneet ihmiset owat lyhytläntäisiä, tukewahartioisia ja rebellisiä hämäläisiä. Ensimmäiset perheet owat siirtyneet Lammilta, Tuulosjesta ja Hauholta Luopioisiin siten, että ensin

---

*) Rhyvärön aiwan ensimmäinen afukas on tullut etelästä, mutta sittemmin idästä tulleet sen wälfisin pois ajaneet.

he kävivät kalastelemassa ja sittemmin jäivät sinne asumaan. Ihmisten muutto-aikaa en tarkoin tiedä,*) mutta ufot kertovat tänäkin päivänä, että ennen asukkaat kävivät Tuulosjesta ja Hauholta kesä-aikoina kalastelemassa Luopioisten wejillä. Se siellä käydessään rakentivat kalapirttiä, joissa ihmiset kesällä yön ja pahat ilma-ajat viettivät. Asun-
suojen rinnalla tarwittiin myös kala-aittoja, missä järwen anti talween säilyi, joka hewosella käytiin talwi-asunnoihin syötäväksi noutamassa. Mutta warmaan vuosien wieriesä muuttuivat kesäiset lehtiköt ja rannat kalastajille yhä rakkaimmiksi, kunnes viimein he jäivät Kuffian rannoille asumaan.

Karwialan ensimmäinen asukas siirtyi Meri-karwialta ja jos Abrammin 19 isäntää kufin olisi pitänyt taloan 25 vuotta, niin tapahtui muutto 1415. (Mainitun talon nykyinen isäntä sanoi minulle talossa niin monta haltiaa olleen, kun hän lukuun otetaan ja luetteli useamman nimet). Kerrotaan miehen jääneen matkustawaisten reestä itselleen asuntoa rakentamaan. Hänen tekemänsä riihi nähdään vielä käytännössä, waikka toiseen paikkaan siirrettynä ja paljo parannettuna. Sen seinän wanhemmissa hirsisä on huonosti tehty vuosiluku 1422.

Idästä Luopioisiin muuttaneista asukkaista olemme saaneet tietoja erään wanhan äijän isän weljen muistikirjasta, josta otetut sanat kirjoitan tähän semmoisenaan: „Wahdermetsään tuli Päijänteen takaa“ (itäpuolelta) „miehinen asujan ennen tätä wihollisen waltaa“ (Tarkotetaan vuotta 1713).

*) Isäntäin polwiliwusta päättäen noin 1,200.

„Hänellä oli kolme poikaa: Paawali, Simo ja Tuomas, joka tuli Rahnärölle“ — — —. Mainituista miehistä ovat sitte polveutuneet Wahdermetjän ja Rahnärön kyläin nykyiset asukkaat. Jos heitä tarkemmin katselet, huomaat miesten olevan solakka ruumiisia ja elävän sinisilmäisiä Karjalaisia.

Ensimmäiset asumapaikat.

Mihin nykyisen seurakunnan paikkaan kalastajat ensimmäisen kalapirtin lienewät rakentaneet, on ollut vaikea tarkoin saada selville. Kuitenkin kertomuksien johdasta otaksun, että aikaisemmin on se tehty Patakostelle ja Kuohijokeen. Sittenmin Gwinsaloon, Rautajärvelle (Griffi Rautajärwi), Karwialaan ja Haltialle (Metsänwartia Matti Haltia). Griffi Lahdentaustan muistiinpanojen mukaan on Wahdermetjä tullut asutuksi 1700 ja Rahnärö werotettu 1540.

Kaikenlaisia muistiinpanoja.

Reski-Suomen *) mukaan kuului 1554 Hauhon pitäjääseen, johon Luopioinenkin ennen oli yhdistetty, takamaana Rautalampikin. Sen omistajat eivät siellä asuneet, waan käwivät kesäisin mainitulta paikoin elatustarpeita talwen waraksi hankkimassa. Kulkutienä ihmisillä näkyä olleen Päijänne. 1555 tähtyi heidän kuitenkin luopua takamaastaan, sillä kuningas Kustaa Waasa piti kaiken asumattoman maan

*) Katso Reski-Suomi vuonna 1887 ja 1888 Historiallinen kertomus.

kruunun omaisuutena ja kehoitti Savolaisia Rautalammille ynnä muualle Hämäläisten takamaille asumaan. Sen he mielellään tekivätkin ja Hämäläiset, lukuun ottamatta myöhempitä muuttoja, eivät olleet halukkaita siirtymään entisiltä paikoiltaan.

Sen, että luopiolaisillakin oli Rautalampiin osaa, todistaa eräs kertomus, jonka tässä mainitsen: „Saltian Kollasen wäeltä jäi kerran erehystästä kukkan Rautalammille kala-aittaan, kun he siellä kessällä kävivät talwiwaroja itselleen hankkimassa. Paluumatkalla Päijänteellä ihmiset sen muistivat, waan kuitenkin eivät palanneet takaisin. Kun sitte talwella miehet kävivät kaloja kotiin noutamassa, oli kukkan vielä hengissä.“ Edelliseen lisättäköön että kanojen kuningas toimitti kellon wirkaa ja sentähden he sen kuljettivat mukanaan. Myös kuuluu Wiitasaaren, Rautalammin ja Laukaan pitäjissä olewan samanlaisia nimiä kuin Luopioisissakin. Muunmuassa sanoi minulle herra M. D. Regnell siellä olewan niemen nimen Kuljaniemi y. m.

Kirjoitan tähän Griffi Lahdentaustan muistiinpanoja, jotka mielestäni antawat lukijalle wähän käsitystä entisen ajan oloista, jos ne olisivat totta, mikä ei ole mahdotonta. „Kynäröllä oli ensimmäisestä iännästä kolme weljestä, joista wanhin meni wihollista pakoon Hauhon Sahkialaan torppareiksi, keskinen Kantalaan lampuodiksi *) ja nuorin jäi yhdeksänkymmenen wuotiaan tädin kanssa taloa pitämään. Mutta Wahdermetsän Tuomas

*) Wiholliset eivät niin paljon ryöstäneet herrojen alamaista ja sentähden he kartanoiden alueille pyrkivät.

ajoi seipäällä Rhyvärön Johanneksen Heinäkuun 1 päivänä 1713 talostaan pois ja muutti itse sijaan. Wanhan tädin hän kuitenkin otti elättääkseen. Talon pelloilla olivat hyvät viljat, mutta kun vihollinen oli vielä maassa, ei hän tohtinut viljojansa aittaan wiedä, waan kaimoi riihen katoukseen kuopan, kätki ne sinne ja lewitti pahnoja piilopaikan päälle. Talwella Marianpäiwän ehtoolla saapui wiisi kasakkaa taloon. He asettivat hevosensa jhwäkätön katolle yöksi ja tahtoivat ihmisiä sekä itselleen että ajokkailleen ruokaa. Namulla waativat kasakat haltiain ilmoittamaan kaikki omaisuutensa, mutta turhaan, waikka eloa silloin vielä oli katouksessa 8 tynnyriä rukiita, 5 tynnyriä ohria ja 4 tynnyriä kauroja. Wihollisella oli kuitenkin jotakin aawistusta talon warallisuudesta; sentähden he sitoivat isännän ohjaksilla kiinni ja weivät Raajamäelle.*) Siellä kasakat häntä räätäksivät ja yhä uudistivat vaatimuksensa, mutta kun kaikki olivat turhat, sitoivat he miehen puuhun ja lupasivat polttaa. Kun he walkeaa tehdäksensä olivat terwaksia hakemassa, sai wanki itsensä köyhystä irti ja meni, ett'ei miehet nähneet häntä, kun etäällä puiden wälistä. Sitte täytyi heidän „pötkiä“ tyhjääntoimittajina taloon takaisin. Kannalla emäntä heitä oli wastassa, itki ja huusi. „Woi, woi! kun mieheni tapoitte. Sotilaat wastasivat: „Ei me sitä saa kiinni, se menee, kuin repo.“ Kasakat eivät emäntään koskeneet, waan jättivät hänen siihen ja antoiva talolle köyhän nimen. Sen jälkeen ei kukaan Rhyväröä yrittänyt ryöstämään.“

*) Mäki on talosta lapean lahden toisella puolella.

Si on wihan ajalla olivat ferran wenäläiset polttaneet Wahdermetsän kylän. Sytyttämiseen kuului olleen syynä se, että sotamiehet löysivät erään kumppaninsa tapettuna Balsan ja Kalkan wäliltä. Sitä kostaakseen asukkaille, sytyttivät he kylän. Walitetaan myös, että wenäläiset niillä ajoilla söivät Wahdermetsän ja Ummättän eläimet sukupuuttoon. Sentähdenpä ihmiset eivät tohtineet tarjojaan kotona pitää, waan säilyttivät ne metsässä. Eläinten piilopaikoilla owat wieläkin nimet: "Omettakangas" Wahdermetsässä ja „Lääwänmaa" Ummättässä. Kruununwoudin mainitaan silloin asuneen Kantolasja ja maaherra Horn'illa olleen talo Padasjoen Wesi-akaalla ja sentähden puheena owelat paikat erittäin joutuivat sotamiesten häwitettäväksi.

*) Olen sattunut kuulemaan erään kertomuksen, jonka, jos siinä perää olisi, pidän tärkeänä sentähden, että siitä näemme kuinka taikauskoista kansa ennen on ollut: „Tuuloksen Bakaraisilta tuli kaksi welijestä Ruohiselälle kalastamaan. Ensimmäisen yönä he wiettivät selän rannalla Bastoniemellä.***) Siinä he näkiwät hirweän pahaa unta; sentähden muuttivat miehet seuraawaksi yöksi järwestä juoksewan joen keskikohdalle muutaman sata syltä äyrästä. Toisella yöpaikallaan näkiwät he miellyttävämmän unen. Miehet siinä olivat syöwinään juowinaan ja muuten eliwät hupaisesti; sentähden

---

*) Kertomukset pitäjän nimeen asti jäävät saduksi, sillä niistä en ole mitään asiakirjaa nähnyt ja owat siis waan kansan mielikuvituksen luomia; mutta kansa uskoa ne tosiksi.

***) Semmoisen nimen niemi sai siitä, kun miehet siinä näkiwät pahaa unen.

he sille asemalle tekivät harvusta itselleen asunnon ja se oli Ruohijoen ensimmäinen asuinsuoja."

Kerrotaan Ummättän Mäkelän ja Ewisalon ennen kuuluneen Tuuloksen Toivoniemelle, mutta kun „Sassi“-niminen isäntä, joka oli kruunun virkamies, joutui väärin tilikirjain teosta wankeuteen. Kirjoitti hän edellä mainituissa taloissaan asuville lampuodeilleen, että jos he hänen lunastaisivat linnasta, saisivat asuntotilanja perinnökseen. Alamaiset suostuivat herransa pyyntöön ja siten joutuivat talot Toivoniemestä erilleen.

Ruohijoen Bakaraisen kertovat ihmiset ennen olleen rusthollin ja Kantolan sen „akumentin“, mutta kun jälkimäisellä oli parempi kalawesi, vaihtoi edellisen isäntä kruununvouti Melart „akumentinsa“ kansja taloa. Siitä oli se seuraus, että myös rusthollin arvo muuttui Kantolalle ja akumentin arvo Bakaraiselle. Puutikkalan Mattila ja Niku olivat muinoin myös olleet rusthollit, mutta kun köyhyyden tähden eivät sotapalvelukseen voineet lähettää tappeluskaatuneiden hevosten ja miesten sijaan uusia, lähetti Hauhon Kirmula toisen edestä ne. Pian loppuikin sota ja miehen ja hevosen lähettäjän talo tuli rustholliksi.

Kun jo ihmiset maanviljelyksestään saivat elatustaan, joutui Karvialan kylä kokonaan erälle rikkaalle herrasmiehelle. Taloja hoitivat lampuodit. Herran kuoltua pyysivät alamaiset rouwalta luvan kärkeissä hakea itselleen perintölampuodin oikeuden, johon haltiattarensa suostuikin. Oikeudessa sitte lampuodit pyysivätkin talot perinnökseen ja kun sittemmin rouwa waati heiltä weroa, näyt-

tiivät he paperit ja huomauttivat, ettei heidän tarwinnut muille ulostekoja maksaa, kuin kruunulle.

Bassila ja Burastie olivat ennen yhtä taloa, mutta weljekset suostuivat siten, että toinen heistä sai jälkimäisen maan asuaikseen. Se joka uudis- maata muutti wiljelemään, ehdotti wanhemmalle weljelleen, jotta hän maksaisi maansa suuruuden mukaan weron kruunulle. Asia suostuttiin molem- min puolin. Sittemmin wanhempi weljeksistä haki oikeudessa nuorempaa maaltaan pois, mutta tuo- mari julisti talon olewan sen silloisen isännän oman, eikä Bassilan, koska hän oli kruunulle jo aikoja weron siitä maksanut.

En woi olla muistiin panematta erästä ta- pausta Puutikkalan kylässä. Siellä Rauppilan tytär mainitaan eläneen rikoksen alaisesti (maaneen) weljensä kanssa. Kun asia tuli tiedoksi, weivät paikkakunnan asukkaat kumpaisenkkin kylästä wähän matkaa eräälle kalliolle, jossa he rikoksen tekijät kiwittivät kuoliaaksi ja polttivat heidän ruumiinsa. Tapauksesta sai kallio „Teuronkallio-nimensä.“ Uksel Heikel arwelee kiwiläjän olewan wanhemman ja jonkun hautakummun.*)

Baikka en tiedä, minkä arwoinen seuraawa kertomus on, en kuitenkaan malta olla kirjoitta- matta sitä muistiin. Gläkemies Suho Lahdentausta kertoi minulle: „Tuomas Löytänälle tuli huone- mieheksi wajaamielinen Luujelmi niminen aateli- herra. Hän oli Tukholmasta kotoisin. Waltakun- nan salissa oli Luujelmilla istuin ja kun ei sille istuimelle tullut ketään, lähetti Ruotsin kuningas

*) Ratso Tietoja Ruinajäännöksistä Hauhon kihlakunnassa s. 40

Suomeen kuulutukset, että olisiko täällä jemmaista miestä. Löytänällä olikin Luujelmi, mutta kun hänestä ei ollut sinne meniää, osti Ruotsista eräs rikas herra mieheltä nimen ja sai sen istuimen. Hän siitä lähetti mielipuoolelle 5,000 rikkiä. Löytänä houkutteli rahat ja lupasi antaa tyttärensä herralle waimoksi, mutta ei antanut tytärtään eikä rahoja. Hän käytti Luujelmia kerjussa, paitsi toisinaan juuri antoi hänen olla muutamia päiviä luonansa. Luujelmi sai silloin muka olla morsiamensa luona, ettei ruvennut tahtomaan rahojaan pois. Siinä oli narri naimisissa. Siten vietti hän aikansa ja kuoli, eikä hänellä ollut sukulaisia, sentähden Löytänän Tuomas sai rahat itselleen ilmaseen.“

Pitäjän nimen alku ja muodostaminen.

Seurakunnan nimen synnystä on kolmekin eri kertomusta. Muutamat sanovat sen muodostuneen sanasta „loppu“. Käet, Luopioinen kuului ennen Hauhon pitäjääseen ja se oli seurakunnan etäisin syrjä. Mutta tämä kertomus on aivan perätön; sillä yhdistettynä Hauhoon, nimitettiin Luopioinen „Wesikansaksi“.*) Yhtäperätön ja luonoton lienee se, että puheena oleva nimi olisi muka johtunut sanasta „luoto“, joka piti otetun Kukkiajärven kareista. Todellinen olenee tämä puhe, että ensin asui kirkonkylässä ihmisiä ja jokainen mökki, jommoisia talot silloin olivat, kutsuttiin

*) Katos Axel Heikelin tietoja Muinaisjäännölsistä Hauhon kihlakunnassa.

omalla nimellään. Yhteistä kylän nimeä ei vielä kuultukaan, se kun oli silloin tarpeeton. Mutta sitte, kuten vanhat kertovat, eräs sotaherra Jöns Luopio *) olisi ostanut nykyisestä Kirkonkylästä talon. Hän kun oli muita taitavampi, toimitti Jöns etupäässä omiansa ja muiden asioita, josta „Luopio“-nimensä tuli niin huomatuksi, että hänen mukaansa sittemmin wirkamiehet kirjoittivat Ruotsinkielen mukaisesti kylän nimen „Luopiois“, jonka jälkeinpäin suomensivat „Luopioinen“. Kun sitte Jönsin kylään ihmiset rakensivat kirkon, niin antoivat he pitäjälle kylän mukaan nimen „Luopioinen“. Jöns lienee ollut tuomari Jöns Antinpojan sukua. Hän oli 1405 kuninkaan tuomarina „puolessa Hämeessä“.**)

Miten kylät owat nimensä saaneet?

Luopioisten kylän nimen olen jo maininnut.

Batakoski sai nimensä siitä, että kalastajat kätkiwät talweksi seuraamaan kesaän nykyisen kylän läpitse juoksewan joen koskeen patansa. Näet, sillä he kesi-aikoina aina järwen annista paraimman paistin werokselta syötäväksi kiehuttiwät.

Ruohijoki. Jos foudat Lammilta pohjoiseen Vietsoselkää ja tulet sen pohjoispäässä kääntäneeksi weneesi nokan järwen luoteiseen kulmaan, niin

*) Luopio-nimen sanovat ukot hänen saaneen sentähden, että Jöns oli jättänyt sota-uran ja ruvennut maamieheksi. Tonsakassa on wieläkin Jöns-nimisiä miehiä, lienee mainittu sukuperä sieltä kotoisin.

**) Utsel Heikelin kertomuksessa muinaisjäännöksiä Sauhon kihlakunnassa.

mutkitellen wie jalmen wirta finut laweampaan weteen, jota sanotaan Kuohiseläksi. Samaa suuntaa yhä soudettuasi, tapaat weden tasaisesti wierivän yhä eteenpäin kapeaa jokea Kuohijärween. Seurattuasi kulkua noin kymmenen minuuttia hywäksi muokattuun wainioin keskitse, näet kummallakin puolella mainittua jokea komeita rakennuksia. Rysyppä rannalla ahkerasti työskentelewiltä ihmisiltä, mikä on kylän nimi ja mistä se sen on saanut, wastataan empimättä: Tämän kylän nimi on Kuohijoki ja on se sen saanut tästä joesta, joka taas nimitetään viimeksi mainitun selän nimellä. (Puhuja näyttää sanoessaan Kuohijärwen selkää). Mainitun selän nimi on alkuaan ollut Kuohuselkä.

Karwialan nimen toi Abram Merikarwialta. Hän oli puheena olewan kylän ensimmäisen nurkkakiven lastia. Yhdysstanasta „Merikarwia“ jätettiin waan edellinen puolisko pois, niin sai hänen ja poikansa talot yhteisen nimen: „Karwiala.“ Sauhon Keskajilta tuli Wahdermetseen wäwy ja siitä asti on kansan kesken kylää nimitetty: „Keskaksi.“ Sotkainen huomannee, että taloryhmän firjoissa olewa „Wahdermetse-nimi“ on johtunut sanoista „wah-tera“ ja „metse“. Tämä nimi on seuraus paikkakunnalla kaswawista puista.

Kantola lienee perinyt nimensä hontkain kannoista, joita paikkakunnalla oli taloa tehtäessä. Howin nimi siis merkitsee kantojen asuntoa. Aljel Heikel arwelee, että woisi mahdollisesti olla jotain syystä tämän ja Wanajan Mäskälän Kantolan nimien johtumiseen toinen toisiinsa. *)

*) Tietoja Muinaisjäännöksistä Sauhon kihlatunnassa s. 133.

Ämmättä on saanut nimensä naisista. Se muodostuu siten, että nykyisen Ämmättäkylän ala oli vielä yhdessä Ansiolahden kartanon kanssa. Talossa kun oli liiaksi maata, annettiin tyttarelle perintö-osaksi yksi metsän kulma. Hän rakennutti siihen talon ja eleli tilallaan vanhana piikana. Kun emäntä jonkun ajan kuluttua otti pari sisartaan luokseen, niin rupešivat kyläläiset asuntoa nimitämään „Ämmättäksi.“

Kyynärö. Hauhon pitäjästä Sodi-alan *) (Soljalan) kylästä muutti eräs mies nykyisen Kyynäröjärven rannalle asumaan ja rakensi pirtin sen weden itäpuolelle. Paikan nimi on tänäkin päivänä „Soljalalepo“. Käydessään kerran kotipitäjänsään Hauholla, kysyivät tuttavat mieheltä: „Onko se järwi kalanen, kun sinä siellä wiihdyt olemaan?“ Heille hän vastasi: „Toko tuo on kalanen taikka kalaton; järwi kyynärä kunnakin.“ Siitä sai hänen kalawetensä nimen Kyynäröjärwi ja järwestä sittemmin kylä „Kyynärö.“ Mies pelkäsi, näet, tuttavistaan saavansa naapureita ja sentähden hän moitti järven pienuutta. Ukko ei kuitenkaan suoraan kieltänyt weden kalattomuutta, se kun on vieläkin antirikas järwi.

Kautajärwi on nimensä saanut paikkakunnan ensimmäisestä asukkaasta, „Erkki Kautajärwestä.“ Häneltä nimen peri ensin miehen tilus, sitte lähellä olewa järwi ja viimein kylä.

Mustilahti eli **Niemikunta** sai edellisen nimen kylän wieresjä olewan lahden mukaan ja jälkimäisen sentähden, että sen asemana on niemi. Lahti

*) Katso Ukko Heikelin kertomuksia Muinaismuistojäännöksistä Hauhon kihlakunnassa s. 20.

on nimen saanut siitä, kun muinoin sen rannoilla kaswawien suurten hontain warjot tekivät weden mustaksi. Nimi siis oikeastaan pitäisi kirjoittaaakin **Mustalahti**.

Haltia-nimen saamisesta on kaksi kertomusta. Toiset sanovat, että se on seurakunnan wanhin kylä ja sentähden muiden haltia. Siitä sitte olisi muka nimensjakin saanut: Uskottawampi on se kertomus, että kylän alapuolella olewalla järwellä näkiwät muinoin ihmiset ison kalan weden pinnalla ja kun se sukelsi pohjaan, seurasi siitä kowa weden liike. Katselijat kodissaan ja kylällä kertoiwat nähneensä weden haltian. Siitä sai ensin selkä nimensä **Haltiaselkä** ja sittemmin sen rannalla olewa kylä „**Haltia**.“

Säynäjärwen rannalla söiwät muinoin mustalaiset päivällistä; sillä kylien wälit oliwat niin pitkät, että täytyi matkallakin einehtiä. Heidän aterioidessaan meni säynävän (*Leuciscus idus*) ruoto erään lapsen kurkkuun. Hetken kiduttuaan hän siitä kuoli. Suuttuneena heitti mustalainen sitte fikionsä ja syömättä olewat kalat järween. Wikatessaan hän manaten sanoi: „Olkoot sen p—n säynäät siellä järwessä!“ Tapauksesta sai ensin järwi ja sitte kylä „**Säynäjärwi**-nimen.“

Lemmittylä on epäilemättä johtunut nimestä: „**Lemmitty**,” „lä“ päätteän lisäämällä ja merkitsee nykyisessä muodossaan Lemmityn asuntoa.

Rajantilaan rakennutti Raija ensimmäisen huoneen, jolle kyläläiset antoiwat nimen: „**Raijan-Tila**“ ja nykyään sen nimen kirjoittawat asukkaat: „**Rajontila**.“

Puntikkalan lähellä on lampi, josta ennen kala-

miehet saivat pieniä taloja. He niitä toisilleen moittivat: „Sieltä saa semmoisia puutiaisia.“ Mäinitusta moitteesta sai järvi viimein nimensä: „Puutijärvi“.*) Kun ajan virran vieressä lammin rannalle kohosi kylä, niin johtivat asukkaat sille „Puutijärvestä“ Puutikkala-nimen, joka nykyisessä muodossaan merkitsee pienen „puutin“ asuntoa.

Kouvalan ja **Miemolan** kyläin nimien muodostumisesta en ole saanut tietoja, mutta itse arvelen, että edellinen on johtunut miehen nimestä „Kouwo“ ja merkitsee Kouwan asuntoa.

Talojen nimien muodostuminen.

Luopioinen eli Kirkonkylä.

Kautajärveltä muutti eräs Berttu- (Pärttyli-) niminen mies nykyiseen Kirkonkylään asumaan. Hänellä oli kolme poikaa, jotka rakensivat itselleen kukin oman talon. Miehistä seuraava kertomus antaa tiedon, miten mikin heidän perustamansa talo on nimen saanut: „Mikko meni Mikkolaan, Matti Mattilaan, Uoti Uotilaan ja Berttu (isä) jäi Pereesen.“ Mikosta sai siis nimen „Mikkola“, Mattista „Mattila“, Uodista „Uotila“ ja Berttusta „Pere“. Rajala, vaikka se onkin lähellä edellisiä taloja, kuului ennen Puutikkalan kylään. Talo on siis ollut mainitun kylän uudis-asunto ja on rakennettu aiwan Kirkonkylän rajalle, josta se on saanut Rajala-nimen.

*) Nykyinen Kyläjärvi.

Vatakoski.

Kylän ensimmäiset asukkaat olivat weljekset: Nuuti ja Heikki. Rumpikin teki itselleen talon. Nuutista nimen sai „Nuutila“ ja Heikistä „Heikfilä.“ Asukasten enentyessä tarwitšivat he myös sepän, joka hevosen kentiä y. m. takoi. Eipä aikaakaan, niin ilmestyikin semmoinen mies paikkakunnalle. Hän teki itselleen asunnon, joka kehittyi vähitellen taloksi ja sai Seppälä-nimen. Eräaseen myöhempään tehtyyn taloon rakensivat isäntäväki paitši tavallisen pirtin, myös wierashuoneen, johon he teettivät lasijet akkunat ja se nimitettiin „tuwaksi.“ Siitä sai talo Tupala-nimen. Nuuttilaan tuli wäwy Hauholta. Hän rakensi itselleen appellan wiereen mökin. Sekin kehittyi taloksi ja kun wäwy oli muualta tullut, sai tila tuliasta Tulokas-nimen. Ujan kuluessa tekivät paikkakunnan pojat wähän matkaa kylästä erälle mäelle satimia, joilla pyhšivät lintuja. Paikalle he antoivat Sadinmäki-nimen. Kun sittemmin ihmiset rakensivat talon siihen, niin sekin ensin nimitettiin „Sadinmäeksi.“ Ja kun luopiolaisen on kielesjään wastenmielistä käyttää „d“:tä, muuttivat he sen mielikeratkeeseen „l“. Sadinmäestä muodostui siis Salinmäki, joka nykyään kirjoitetaan waan „Salimäki.“

Korola on mäellä, jossa muinoin palokärki kewäällä honkia koputteli (korotteli). Siitä se aikonaan sai nimensä. **Kytölän** ensimmäinen isäntä oli mainio kytömaiden (kaskien) wiljeliä ja hänestä sai talokin nimensä. **Koivuniemi** sijaitsee kauniilla lehtoniemellä, jolla wieläkin tuuheat koivut kaswawat. Se siis on saanut koivuista ja niemestä nimensä. **Muljaniemi** on perinyt nimen myös niemeltä ja

Se taas siitä, että niemen poikki ennen rullien avulla lienee vedetty veneitä toisesta järvestä toiseen.*) Ruivalla kesällä vieläkin täytyy lasti-veneeet vetää, vaikka kulkupaikka on jo niin alentunut, että siinä aina vähä wettä on. Ukuperäinen nimi siis mainitsemani mukaan olisi Rullaniemi. **Sarfanen** on nimitetty siksi sentähden, että sen ihmiset rakensivat pellon saralle. **Watinen**. Paikkakunnalla on kuperin muotoisia kuoppia ja niistä on talo ja anut Watisen-nimen.

Ruohijoki.

Ensimmäinen talo, joka kalamiesten mökistä muodostui, sai **Pakaraisen**-nimen. Mäet, sen tekiät olivat Tuuloksen Pakaraiselta kotoisin. **Riihimäki** sai nimensä mäestä, jossa vanhempain talojen riihet olivat ennen isoa jakoa. Ensimmättä nimitetään **Korkeila** asemansa mukaan. **Mukkulaiset** lienevät myös rakennuspaikoistaan saaneet nimensä. **Terwaniemi** omii niemen nimen; se kun on sille rakennettu. Niemi sanotaan siksi sentähden, että siinä ennen ihmiset polttivat terwaa. **Burastie** on johtunut siitä, että muinoin asukkaat tekivät kivi-
sen maan läpitse talon kautta Lammille tietä,**) joka kuitenkin jäi kesken. **Rippari**-nimen saamisesta en ole kuullut mitään, mutta itse sanasta arwelen, että talon isäntä lienee ollut kirkkoweneiden perämies ja sentähden nimitettiin ensin mies ja sitte hänen talonsa „**Rippari**.” Sillä vielä nytkin istuu vanhempi ja tavallisesti isäntämies noiden 12 tahti

*) Mainitsemani selitystä on wäitetty perättömäksi, mutta parempaa selitystä ei ole kukaan woinut antaa.

**) Särkiwät (borrar).

13 soutuisten weneiden perässä, kun weden=takalaiset kesällä kirkolle kulkewat. **Sukiat** nimitetään lähellä olewan lahden mukaan. Mistä lahti nimen sai, on tietämätöin. Wiimeksi mainituilla taloilla on myös nimenä „Palo“, jonka ovat saaneet palo=maasta. Paikkakunnalla on wieläkin tapana uutta torppaa tehdessä hakata huoneiden sijan ympäriltä metsä kaskeksi.

Karwiala ja Puutikkala.

Abramista on kylän wanhin talo saanut **Ab-rami**-nimen. Hänen sanovat ihmiset matkustawais=ten reestä jääneen noin neljäkymmentoisestä vuosi,adan paikoilla asuntoa tekemään mainitsemalleni talon sijalle, kuten ennen sanottu on. Michellä olivat pojat Mikko ja Ero. Kumpikin tekivät itselleen eri talon. Mikko rakensi Hukin talon, jota kyläläiset sanoivat isännän mukaan Mikkolaksi. Waan hänen pojanpoikansa oli suuri mies, jota nimitettiin „Hukiksi,“ sai talo nykyisen **Sukki**-nimen. Eron tekemälle talolle johdettiin isännästä **Gerola**-nimi. Rantin ensimmäinen isäntä oli Parikkalasta kotoisin ja sentähden annettiin talolle **Parikkala**-nimi. Nykyinen nimi sille lienee muodostunut Frans-sanasta. **Koivisto** on tehty koivu= ja **Kuusisto** kuusimetsään. Ne ovat metsistä nimensä saaneet. Weneellä matkustaissasi Puutikkalasta kirkolle, näet, Ritaniemellä huoneita. Astuessasi maalle ja käwellyäsi muutaman sata sylvä rannalta, tulet tilalle, joka niemen mukaan sanotaan „**Ritaniemeksi.**“ Talon asemalla lienee muinoin ollut juden rikoja ja niistä sitte niemi on nimenkin saanut. Puutijärwen (nykyisin Kyläjärwi) luona asui

ennen mies, joka oli Rautalammita kotoisin. Hänellä oli pojat: Antti, Matti, Wilppu (Filemon), Niilo ja Susi, jotka tekivät kufin itselleen talon ja niiden isännistä sitte kyläläiset johtivat tiloille nimet: Antista „Anttila,“ Matista „Mattila,“ Wilpusta „Wilppula,“ Niilosta „Niiku“ ja Susijasta „Susijala.“ Nekolan ensimmäinen isäntä oli Gregorius (Reko), josta talolle naapurit johtivat Nekolanimen. Mainittu tila, kuten moni muukin, on sittemmin jaettu kahdeksi. Nimien: Raupin ja Rauppilau johtumisesta en ole saanut tietoa.

Wahdermetsä.

Tämän kylän talojen nimien johdot kirjoitan semmoisena, kun ne olen puolijataa vuotta kuolleen vanhan miehen muistikirjasta saanut. Kirjan sain hänen pojaltaan ja Wahdermetsää koskewa paikka kuului seuraavasti: „Päijänteen takaa muutaneella miehellä oli kolme poikaa: Paawali, Simo ja Tuomas, jotka tekivät itselleen talot ja heistä saivat tilat nimet: Paawalista „Paawola,“ Simosta „Simola“ ja Tuomaasta „Tuomaantalot.“

Ammättä.

Mäkelä on alkujaan rakennettu mäelle ja Rautala järven lähelle; ne siis ovat asemistaan nimensä saaneet.

Rynnärö.

Ensimmäinen talo sai, kuten kyläkiu järvestä Rynnärö-nimen. Lahdentaustat nimitettiin sifstentähden, että ne muinoin rakennettiin vanhemmasta ja ensiksi mainitusta talosta lahden toiselle

puolelle. Pietilän eli Terwasen nimien johtumisesta en tiedä mitään.

Rantolan ja Nautajärven

olen kylän nimien johdosta maininnut.

Mustilampi eli Niemikunta.

Uholaiset ovat rakennetut kasken-aholle ja Riihiranta kirkonkyläläisten muinoisten metsäriihien luokse, siitä niille nimettiin ovat annetut. Martta eli Riika on edellisen nimen saanut siitä, että talon ensimmäinen haltia oli sen niminen nainen ja jälkimmäisen talon lähellä olevasta selästä.

Saltia.

Heikkilä on nimen saanut ensimmäisestä isännästä Heikkistä ja Hakala talon lähellä olevasta Haka-niemestä. Rörhämöille lienee annettu ryhmän muotoisen rakennustawan tähden nimet. Saltian ja Nautajärven Kollasista en tiedä, mistä ne nimet ovat saaneet.

Säynäjärvi.

Haapamäelle on annettu nimi asemallaan kasvavasta haavistosta ja Sawiselle maan laadusta, jolle se on rakennettu.

Leimmittylä.

Seppälä oli ennen sepän mökki, siitä se nimensä sai. Leimmittylä on jo kylän joukossa mainittu.

Kajantila.

Luonnollisesti Laurila on johtunut Laurin ja Penttilä Pentin nimestä. Hyökiä arvelen, että ehkä se on muodostunut sanasta „hög“ (korkea). Toisten talojen johtumisesta en tiedä.

Kouvala.

Naapurina muinoin omisti sotilas ja epäilemättä on sille johtunut nimi saksalaisesta sanasta „Knabe“ (poika); sillä wirkamiehet sen vieläkin kirjoittavat „Knapi“, mutta kansa „Naapi.“ Nistala on saanut Nistosta nimen. Syöpää on nimitetty talon lähellä olevan järven mukaan. Sen toista päätä, waikka on kuivattu, vieläkin joskus kuulee sanottavan „sywäksipääksi.“ Järvi kokonaisuudessaan on Halisewajärvi.

Niemola.

Nisfit lienevät saaneet nimensä Niilosta ja Marttila Martista. Halisewalle on otettu nimi lähellä olevasta järvestä ja sille talon siivutse juoksevan puron luontais-äänistä. Uusitalo on nimitetty siksi sentähden, että se on uudestaan tehty. Säpin nimen saamisesta en tiedä.

Gwinsalo.

Gwinsalolla oli ennen nimenä Wanhakylä, joka oli annettu sentähden, että se todella on pitäjän vanhempia asunnoita. Myllyisen nimen on se saanut lähellä olevasta selästä, jonka alkuperäinen nimi on ollut „Uwiselkä.“

Ensimmäiset kalamiehet antoivat unen näkönsä mukaan nimiä: niemille, kärille, lahille, selille, kiwille y. m. Näet, käsitys oli semmoinen, että

Jumala heille siinä ilmoitti, minkä nimen Hän tahtoi kullekin paikkakunnalle.

Luopioisten ja Haltian kylät paloivat 1824. Tulipalojen väliä oli ainoasti kaksi viikkoa. Pappila, joka oli kylästä erillään, jäi palamatta.

Viitajäs erotettu Hauhosta kappeliseurakunnaksi 1690 paikoille. *) Kun nykyinen kappalainen joutuu Luopioisista pois, tulee se eri kirkkoherrakunnaksi.

Vinta-ala on nykyisten pappien ja luffarien „martikkelin“ mukaan 351 neliö wirstaa.

Ulkukaita noin puoli neljättä tuhatta.

Kaikkiaan on Luopioisissa 101 talon ja 145 torpan sawua. $39 \frac{1}{12}$ manttaalia ja tasamanttaalia $33 \frac{1}{12}$.

Kirkko.

Kansan suusta keräämiäni tietojen mukaan, on Luopioisissa ensiksi jumalanpalvelus pidetty Patakosken Tupalassa. Sittenkin asukkaat tekivät nykyiseen kirkonkylään väli-aikaisen kirkon. Sen olopaikan kertovat vanhat olleen noin koillispuolella näiden tietojen keräysaikana käytännössä olevan kirkkomaan aidan ulkopuolella s. o. Hämeenlinnaan menewän maantien ja nykyisen kirkkotien tekemässä kulmassa. Toinen, n. s. „punanen kirkko“ oli melkein keskipaikeilla nykyistä kirkkomaata.**) Sen poltti eräs mielivikainen Fager-niminen mies lauantaina Mikkelinpäivän välisenä yönä 1807 fiten, että hän kantoi olkilyhteen Sopereen ladosta; tunki sen kellotapulin kiwijalkaan fortuneesta reijästä

*) Uffel Heikelin tietoja Muinaisjäännöksistä Hauhon kihlakunnassa s. 133.

**) Uuden asetuksen mukaan tulee hankittavaksi uusi kirkkoma.

huoneen alle ja sytytti tuleen. Nykyinen kirkko valmistui, sen seinässä olevan vuosiluvun mukaan 1813. Väli-aikana papit toimittivat jumalanpalveluksen Isoperen pirtissä niinkauvan, että kappelilaiset ennättivät rakentaa entisen lautakirkon kuntoon. Kuinka paikkansa pitävä kaikissa kohdissaan tämä lautakirkon kertomus lienee, sitä en tiedä. Varma waan on, että semmoinen kirkko mainitulla paikalla oli olemassa. Kaikki Luopioisten kirkot ovat olleet puusta tehdyt. Kertomuksien mukaan soittivat ennen seurakuntalaiset itse ruumiskelloja. Kerran toimitti semmoista soittoa Mustilahden Aholakin. Sen kellon pala irtausi. Ahola otti sen käteensä ja hakkasi sillä ulkopuolelle kellon laitaan, jotta ei soitto olisi laanut. Mutta kello särkyihin ja Aholan olisi tähtynyt uusi ostaa, waan kun kirkko paloi, sai toinen soittofone siinä surmansa. Sentähden pitäjäläiset vapauttivat Aholan kellon maksosta. He sanoivat, että olisi se palanutkin.

Kellotapuli lienee täydellisesti valmistunut 1817; koska sen sisäpuoliseen seinään on lyöty laudanpätkä, jossa on kirjoitus: „den 2 August Anno 17 d c c c X VII M. Stenberg.“

Stenberg kuului valmistaneen kirkon sijustan ja luffari Lampeni tehneen sille kuuluvat rautatyöt. Toukokuun 10—14 päivän välisenä yönä ovat warkaat wieneet kirkosta punaisen alttariveran *) Se löytyi sittemmin Kirkonkylästä Maalarimäen alapuolella olevan maantien sillan alta. Werka käytetään kirkossa alttariköhdellä. Sen päällä on foru-ompelulla warustettu waltoinen liina. Mainitun weran ja liinan ovat muutamat seurakunnan

*) Hämäläinen 1868.

neitoset noin parikymmentä vuotta takaperin lahjoittaneet kirkolle. Varakat olivat menneet kirkoon lähellä sakariston ovia olemasta eteläpuoleisesta affunasta. Tarcoitus heillä arwellaan olleen warastaa rahaa, mutta eiwät päässeet kirkosta sakaristoon, jossa kassa-arkku oli ja sen affunat taas omat warustetut sisäpuolelta luukuilla.

Muutamia vuosia sitte, lahjoitti talollinen Heikki Riihimäki tytärowainajansa kuoleman johdosta kauniit ja kalliit kynttiläjalat alttaripöydällä pidettäväksi. Salkoja on kaksi ja niissä käy pitäminen yhtäikää monta kynttilää.

Urut omat nykyään walmistuneet. Ne omat tehdyt Kangasalla. Kun en ole ollut tilaisuudessa tutkia kirkon arkistoa, niin en woi siitä antaa tarkempia tietoja.

Wanhat kertowat olleen ensimmäisen papin Luopioisissa Kuohijanderin. Hän oli Kuohijoen Pa-karaisten poika.

Luffarina sanowat ukot olleen ensiksi Koijanderin. Hän mainitaan olleen Korkeilan poika. Ensimmäinen luffari ja pappi oli siis samasta kylästä. Sitte tuli luffariksi Lampen joka nykyään on vielä elossa, waikka ei itse wirkaansa toimita hänen jälkeisensä on Alwenius.

Seurakuntalaisilla on tapana kirkossa weisata jumalanpalvelusta pitäisissä. Muutamina pyhinä luffari waan alottaa wirren ja sitte sanankuuliat huutawat niin, että luuliji kirkon seinät halkeawan. Mleensä saattaaakin sanoa, että paikkakunnalla harrastetaan kirkoweisuun harjotusta. Tiedän hywin monta henkilöä, jotka joittawat wirheettä kanteleella minkä wirren haluawat. Kantele ja

muottikirja ovat warsin monella. Olisi suotavaa, etteivät luffarit, kansakoulu- ja kiertokouluopettajat antaisi niin jalon harrastuksen, kuin kirkkomeisu on, sammuta, waan sitä kehittäisivät ja parantelisivat.

Muutamia wäkiluvun muutoksia Luopioisten seurakunnassa.

Wuonna,	Koko wäkiluvu.	Wäkiluvu.	Waimonpuol.	Waimonpuol.	Waimonpuol.	Waimonpuol.	Waimonpuol.	Waimonpuol.	Waimonpuol.	Waimonpuol.	Waimonpuol.	
1867		12	114	59	55	13	120	47	73	59	46	19
1869	3,014	13	72	38	34	9	282	152	130	92	43	259
1879		25	130	73	57	16	56	32	24	81	87	

Kirkossa käynti.

Kirkossa ihmiset käyvät ahkeraan. Herran ehtoollista he nauttivat vuosittain yksi, kaksi, kolme ja neljäkin kertaa. Herran pöydälle mennessään ja kuoriin astuttuaan rahwas notkistaa polwiansa sekä samassa heti kumartaa. Hartaimmat tekewät tempun kolmekin kertaa. Toiset kumartawat waan kerran tahi kahdesti. Kun ei ripillä käy, häntä asukkaat katsowat syrinkaarein, juuri kun hän olisi wilki-ihminen. Kristuksen kirkastussunnuntai on Luopioisten „kirkkopyhä.“ Se sopii enemmän markkinapäiwäksi, kuin juhlaiksi. Jo aamulla warhain ajaa pitkissä joukoissa omasta ja ympärillä olemista seurakunnista kirkonkylään ihmisiä. Heistä puoleikaa eiwät maighu, eillä haluaaan kirkkoon, waan käwelewät „raitilla“ tahi

istukselewat jonkun talon pihalla ja tekewät kellokauppaa y. m. Kun jumalanpalvelus on loppunut, niin haltiat pestawat palvelioita, nuoret filmäilewät itselleen elämäkumppania ja juopot etsiwät wiinatilkkää.*) Walistuneimpain ja pitäjän wirkamiesten ahkeralla toimella owat olot tuona ikäwänä pyhänä jo paljo muuttuneet parempaan päin ja luulen, että muutamain vuosien kuluttua Luopioisissa wietetään „kirfastusta“ yhtä juhlallisesti, kuin muitakin pyhiä.

Lukutaito 1880. Luku-iässä oli silloin 516 lasta, joista 200 oli lukufinkereillä ja luki seuraawaisesti:

Kiitettävästi.	Tyhdyttävästi.	Wälttämästi.	Rehnosti.
Sijältä 6	17	46	31
Ultoa 5	49	41	5

Koulut.

Kunnassa owat sekä poika- että tyttökansakoulu ja kaksi kiertokouluja. Vuonna 1869 seurakuntalaiset päättiwät perustaa sekakansakoulun, johon he ottiwat naisopettajan.***) Pitäjässä owat opettajina olleet Emilia Nummelin, Alfred Toiwola, Edla Hoffanen (naimis. Toiwoinen) ja nykyään Adam Sormunen ja Anna Lydia Sormunen.

Ensimmäinen kiertokoulu on ollut pitäjässä kauan waikuttamassa. Toinen perustettiin 1883. Opettajina kouluissa on ollut kaikkiaan kahdeksan.

*) Tämän muistiinpanon olen tehnyt w. 1881 ja muutamilta sitä vanhemmilta wnosittain.

**) Tyttökoulu awattiin 1870.

Borvoon tuomiorovasti J. A. Lindelöf ollessaan Hauhon kirkkoherrana järjesti koulut ajanmukaiseen kuntoon. Ne ovatkin jo tuntuvasti edistäneet seurakunnassa lukutaitoa ja alkun saattaneet kirjoitustyötä.

Myllyt.

Myllyjä on seurakunnassa yksi höyrymylly, kuusi vesimyllyä, kaksi tuulimyllyä ja monella talolla on osaa Hauholla oleviin Vihavuoden myllyihin. Useissa paikoissa näkee vielä käsikiwiä, joita käytetään enemmiten waan puuroksia jauhettaessa. Kirkonkylässä esim. tiedän niitä olevan kuusi paria. Paikkakunnalla on, näet, tapa, keittää riihiaamuna aamiaiseksi rukiinjauhoista puuroa. Jauhot valmistetaan siten, että rukiit jauhetaan käsikiwillä rhyneiksi, joista emännät kiehuttavat n. s. „riihipuuron.“

Sahat.

Sahoja on kaksi. Toinen käy höyryllä ja joku vuosi sitte teetti rusthollari August Hyöki vesijahan kotitarvetta warten. Edellinen on ollut käymässä kolme vuotta ja siinä omistaja sahauttaa vieraille maille wietäviä lautoja ja lanckuja. Muistelen hiljan lukeneeni sanomalehdistä, että on pitäjääseen tehty toinenkin höyrysaha.

Maantiet.

Ensimmäisen maantien kertovat ukot tehdyksi kruununwouti Faworinin aikana. Se kulkee etelästä, Hauholta seurakunnan läpitse pohjoiseen, Kuhmalahdelle. Luopioisissa werokuittien alla taas näemme Faworinin nimen 1759—1779. Ensimmäi-

nen maantie on siis noin sadan vuoden vanha. Lukuun ottamatta lyhempää kyläteitä, on niitä sittemmin tehty länteen, Pälkäneelle menewä ja koilliseen, Padasjoelle kuljettava tie. Jälkimäinen ei ole vielä Luopioisten rajojen ulkopuolella kunnossa.

Raiwat.

Viime kesänä osti talollinen Heikki Riihimäki kaksi pientä höyryvenettä. Ne kulettawat ihmisiä ja tawaroita Ruskian selillä.

Rakennustapa.

Suojat ovat tehdyt rakennus toisensa wiereen niin, että ne piirittävät joko neliön taikka suorakaiteen muotoisen pihan. Vanhimmissa asuinrakennuksissa tapamme huoneita waan pirtin ja porstuan. Jäljemmin salwetuissa on kammari milloin asuinsuojan, milloin porstuan perässä. Sitte ihmiset tekivät edellisten lisäksi saman katon alle tuwan eli wierasluoneen pirtin wastakkaiselle suunnalle. Nykyään he salwawat paitsi mainituista suojia eri-rakennuksen, johon wieraat taloon tultuaan sijoitetaan ja entisen wierastuvan paikoilla näemme leipomahuoneen. Jos ajattelemme esim. kertomusta, miten nykyisen Ruohijoen Pakaraisten talon asemalla Tuuloksen Pakaraisten weskiset olivat unisjaan syöwinään, juowinaan ja hauskasti eläwinään sekä sentähden luulivat he sen olewan onnellisen talonpaikan ja tekivät siihen ensin hawumajan ja sitte rakensivat yksinäisen pirtin ja aitan; niin tähdynne tunnus-
taa, että nykyiset asunnot ovat kehittyneet palatseiksi niihin werrattuna. Piha on aidalla jaettu kuthia ja naretan puoleisen osan täyttää lanta-

tunkio. Karjahuoneet rakennetaan ihmisten asun-
noista pihan takasyrjään ja saunakin saa tilan
usein pitkässä rakennusrivissä.

Huonekalut ja ruoka-astiat.

Vanhemmat huonekalut olivat puiset ja nii-
täkin waan wälttämättömimmät: pitkäpöytä, penkit
seinillä, rahi, pari jalkaraa, olkipohjainen sänky ja
toisinaan ruokakaappi. Eivät ne vieläkään moi-
tittawan upeita ole, waikka paljo on paranneltu.

Pahtakuppi ja kaukalo olivat ruoka- ja kassi-
kormainen puutuoppi juoma-astiat. Köyhemmissä
perheissä ne vieläkin pöydän koristawat. Warak-
kaammat käyttäwät enemmiten sawi- ja porseliini-
astioita.

Huoneiden maalaus ja paperoiminen.

Huoneiden ensimmäisiä ulkomaalauksia owat
Suopioisten talonpojat tehneet noin 1840. Ryy-
närön Lahdentaustan lautamies esim. maalautti
asuntorakennuksensa 1842. Wähän myöhemmin
rupešiwat talolliset sisämaalauksia ja papereita
käyttämään. Niinpä edellämainittu lautamies maa-
lautti huoneensa lattiat sisältä vuonna 1853.
Samalla kerralla panetti hän myös paperit vieras-
huoneiden seiniin. On muistettava että tässä on
erittäin silmällä pidetty ainoasti talonpoikain eikä
säätyhenkilöiden taloudellista kehkeytymistä. Ny-
kyään maalauttawat jo mökkiläisetkin sekä päältä
asuinruojain seiniä että sisältä lattioita.

Pärekatto.

Wuonna 1845 oli jo kahden rakennuksen katto
päreistä tehty. Nyt niillä katetaan nitttyladotkin.

Käsityöläiset.

Wuonna 1824 kuoli pitäjän ensimmäinen nahkuri. Nykyään seurakunnassa parhaitaan nahkoja neljässä paikassa. Noin 1846 ajoissa asettui maalari Luopioisiin. Nykyään on heitä kaksi, mutta myös useat talonpojat ja warsinkin puusepät maalaavat ja kiillottawat itse tekemänsä esineet.

Kerrotaan 1829 muuttaneen tänne hattujen tekiän, waan oltuaan noin kymmenen vuotta, täytyi miehen työnpuutteen tähden jättää pitäjäs. Nyt ei enään jäljemmin ole ollut semmoista ammattilaista paikkakunnalla.

Muinoin ihmiset täyttiwät jalkineina tuohikentkiä ja tallukoita. Tämän vuosijadan alussa wasta asui ensimmäinen suutari pitäjässä. Nykyään käyttäwät warsinkin miehet tallukoita talwella, ja tuohikentkiä, waikka vähemmin, kesällä. Meidän päiwinämme „mestarin“ nimellä suutareita Luopiossa työskentelee kolmetoista.

Seurakunnan ensimmäinen wärjärei toimittaa vielä ammattiaan. Työtä hänellä näillä ajoilla on ollut warsin vähän; siinä ihmiset wärjääwät itse lankansa.

Noin sata vuotta sitte, toimitti ensimmäinen täyden opinkäynyt ompeliatointa. Hän oli Turussa valmistautunut ammattiinsa ja nimeltään Jöppi, syystä, että hän oli Miemolan Jöpin poika.

Stenberg oli seurakunnan ensimmäinen oppikurssin suorittanut muurari ja puuseppä. Hänkin käwi opin Turussa. Näistä, kuten monesta muustakin tapauksesta huomataan, että Turku oli ennen kaupunki, jossa paikkakuntalaiset enemmiten käwiwät.

Batakosken Heikkilässä kehutaan jo silloin

olleen kelvollinen rautio, kun ensimmäinen pappi, Ruohijander, seurakuntaan tuli ja se tapahtui vuoden 1690 aikoina. Vanhat kertovat sepän jaaneen kirkonisännän (kyrkowärd) wiran. Hänen kuoltuaan toimitti isommat ja paremmat rautatyöt luffari Lampen. Nykyään rautio kalkuttelee lähes joka kylän nurkassa.

Naisten käsityöt ovat melkoisesti parantuneet. Tosin ihmiset käyttävät ostokankaita vaatteinaan, mutta on kuitenkin enemmällä osalla asukkailla tapana ostaa waan langat ja sitte, joko itse kutoa kankaaksi taikka tekee sen kylän kankuri. Melkeen joka kylässä on yksi tahti useampi naishenkilö, joka pää-asiallisesti elää mainitulla toimella.

Refien ja kärryjen teossa moni mies jälittelee täydellisesti tuuloslaisia. Vuoden 1830 paikoilla teettivät Kouvalan Naapin pojat itselleen kääsit joissa Luopioisten talonpoikain kärryissä oli ensimmäiseksi rauta-akseli. Puu-akseleita näkee vielä tänäkin päivänä seurakunnassa, waikka ne yhäti wähenewät. G. J. Lahdentauhan muistiin pannon mukaan tehtiin 1790 Lahdentaka ensimmäinen rautareki, jolla miehet Turussa kulkiwat.

Rynberg oli ensimmäinen rukkien tekiä. Rautajärvelle oliwat Pommerista sotamiehet tuoneet rugin, jota hän aluksi käytti mallinaan.

Kauppiat.

Ensimmäinen maakauppias, kertomusten mukaan, on alkanut toimensa 1801. Rahwinaulan silloin sanotaan maksaneen neljä lootua. Meidän nykyisen rahamme mukaan tekee se markka kahdeksankymmentä yhdeksän penniä. Tähän asti on Luopioisissa ollut

13 eri kauppamiestä. Nykyään on seurakunnassa 7 awonaista kauppapuotia ja rautakauppa kahdeksas. Kahwin juonti talonpojilla tuli yleiseksi 1840 vuoden jäljestä.

Sotawanhuksia.

A. S. on 1859 kirjoittanut Hämäläiseen sotawanhuksista, että heitä Luopioisissa silloin eli:

„**Thomas Tapper**, synt. 1792, N:o 40 artilleristi katteini Walkerin komppaniassa Helsingissä. Biholliset ottivat hänen Leppävirran kirkolla vangiksi. Kun sitte Tapper pääsi wapauteen, palveli hän vielä 17 vuotta Suomen uudessa wäessä. Sittenmin joutui wanhus hauturiksi Luopioisiin ja sai lopun ikäänsä eläkettä 5 rupl. 75 kop. wuodessa.“

„**Johan Alt**, s. 1785, N:o 5 Luopioisten komppaniassa. Sodan ajalla oli hän Wiaporissa. Ukko on heikko ja wiallinen. Itsellisenä asuu wanhus Rautajärwen-kartanon maalla. Elättänyt on hän itseänsä paimen ammatilla. Eläkettä ukolla ei ole.“

„**Henrik Kantwill** (Brandtwill) s. 1792, oli rumpari Hämeenlinnan jääkäriyksimessä Ehrnroothin komppaniassa, on ollut tappeluissa Okeröisissä, Ulwilan kirkolla, Lapualla, Rauhajoella ja Siikajoella. Hänellä ei ole eläkettä, on lampuotina. Norwanja owat aiwan heikkokuuloiset, mutta työtä hän vielä tekee.“

„**Erif Apell**, s. 1788, N:o 7 Hauhon komppaniassa. Tappeluissa hän on ollut Wiaporin

wieressä, Lapualla, Kuortaneella ja Ison-Kyrön sillalla. Asuu nyt poikansa Kantolan kartanon torpparin tykönä. Vanhus on huonokuuloinen ja työhön kykenemätön. Hänellä ei ole eläkettä, mutta keisari Alexander I:n on Moskovassa Marraskuun 24 päivänä 1809 allekirjoittanut kirjaan, joka hänelle vankeudesta päästessään antaisi oikeuden hakea eläkkeen. Semmoinen kirja laffarisja on hän puutetta kärsinyt. Kyllä hänkin on erinomaisen ujoluontoinen.”

„**Jakoppi Wasz**, s. 1792, N:o 101. Hän oli rumparina Hämeenlinnan rykmentissä kateini Palmfeltin komppaniassa 1808—1809. Sota-aikana palveli hän Wiaporissa ja sen jälkeen 20 vuotta Heinolan pataljoonan uudessa wäessä. Siis koko sen ajan, kun se wäki pidettiin. Hän asuu köyhänä itsellisenä Puutikkalan kylässä. Eläkettä hänellä ei ole. Kaikki edellämäinitut owat naineet.”

„**Seikki Bång**, s. 1782, palveli sodan aikana Luopioisten komppaniassa. Hän oli tappeluissa Wiaporissa, Lapualla, Alawudella, Kuonolla, jossa hänen viholliset ottivat wangiksi, mutta pääsi karhuun ja käwi silloin kotonansaikin. Sodan jälkeen palveli Bång Suomen wäessä. Hän oli leskimies, raajarikko ja elätetään jo waiwasten hoidolla; sillä eläkettä ei hänelläkään ole.

Nuorten leikeistä.

Ukonfirrko.

Buutikkalan Rekolan lähellä on eräs suuri kiwi, jota asukkaat nimittävät „Ukonkiveksi.“ Noin 60 vuotta vanhimmat henkilöt sanovat, että he nuorena käyttivät sitä saarnastuolina. Kylässä nuorukaiset olivat ennen keskestään valinneet wirkamiehet. Heillä oli rowasti, kappalainen, tuomari, nimismies j. n. e. Kun sitte tuli pyhä, keräytyivät he „Ukonfirrtoon“ s. o, Ukonkiven luokse. Siellä rowasti ja kappalainen toimittivat jumalanpalveluksen. Saarnaajat jäljittelivät firkosja pidettyä pappein toimitusta, mutta warsinkaan kuulutus sanat eivät aina kuuluneet nuorten papeilla olleen siweelistä laatuakaan. Se, näet, oli heidän leikkiään. Jumalanpalveluksen jälkeen seurasi pitäjänkokouksen pito. Siinä he joko asian ratkaisivat taikka jättivät tuomarin ja lautakunnan (kirkkokunnan-oikeuden) päätettäväksi. Rekolan saunan kertovat vanhat olleen käräjäsälinä. Wiimein seurakunnan papit toimittivat asian semmoiselle kannalle, että heidän törkeä leikkinsä täytyi lakkautua. So menneellä vuosijadalla on tanssi ollut yleisenä paikakunnalla. Nykyään nuoret ja warsinkin Nautajärwen sekä Kantolan aluelaiset sanovat pyhäiltöina menewänsä kuntaan (kuntakokoukseen). Esimies, wara-esimies ja kirjuri heillä on, mutta harwoin muista asioista keskustellaan, kuin mihin he seuraawana pyhänä kokoon keräntyvät. Leikit ovat parisilla ja kuninkaisilla olo, sormuksen tättäminen, lestijillä juoksu, walssin, polkan ja purpurin

tanssi laululla; sillä kuntalaiset ovat toimineet jakon tanssihuoneen antajalle, mutta laululla tanssimisesta. ehkä vähäpätöisyyden tähden, ei kuuluta jakotettavan. Ohimennen mainittakoon, että köyhempään häitten edellä on tapana jonkun puhelijaan henkilön käydä morsiamen kanssa morsianlahjoja keräämässä.

Maanviljelys.

Meisänä tapana jo rupeaa olemaan kolmiwuoroinen viljelys. Heinän viljelystä käyttävät ainoasti isommat tilan omistajat. Tavallisimmat viljalait ovat ruis, kaura, ohra, peruna, pellawa, hamppu, lanttu, ja tupakka kasvaa melkein joka mökin seinustalla.

Eläimistä.

Woita riittää pitäjässä runsaasti myytäväksi. Kesäisin sitä woiporwarit uutierasti keräilevät. Jo monta vuotta on ollut Rautajärwellä meijeri.*) Usealla talonpojalla on ulkomaarotuisia sekä lehmiä että lampaita. Monessa paikassa näemme puoli-alastoman sian loikoawan. Waikka paikkakunnalla asukkaat paljo niitä elättävät, näemme sentään harwoin noita pitkä korwaisia, lyhyt ruumiisia, pieni kuonofia kintaan kokoisia porjaita tanhualla juosta nyytkyttelemän ja surkealla äänellä rallitteleman.

Hewosista.

Rajantilan Hyöki on menettänyt Bommerin jodassa hewosen. Kuningas osti hänelle sijaan Sakjasta erään tiineen talonpojan tamman, joka Luopioisiin tuotua sitte kantoi oriwarjan. Pani

*) Nykyään on teettänyt Sillanpään Meijeriyhtiö meijerin.

huomasivat ihmiset Saksanmaalta tuodun hevostodun olewan erittäin hyvän; sentähden he kävivät Hyökillä tammojansa astuttamassa ja ostivat sittemmin saksalaisen rodun warsoja semmoisella hinnalla, jotta Hyöki siitä rikastui. Minkä verran edellä mainituksa kertomuksessa lienee perää, en tiedä. Mutta kyllä wanhat ovat minulle wakuutaneet, että wieläkin nykyisissä Luopioisten hevosissa on suurempi osa Hyökin tammasta polveutuneita.

Hämäläisestä poimittuja tietoja: 1868 „Palmfeltin tamma juossut radan 5 m. 5 sek.“ 1871 „Roivuniemi tamma juossut radan 4 m. 47 s.“ „Mukkulaisen tamma weti 550 leiwiskää.“ Palkittu jälkimäinen. Viimeksi mainittuna vuonna on juoksuun ja weroon osaa ottanut neljä Luopioisten hevosta. 1872 on annettu ensimmäinen palkinto 300 markkaa oriin wetämisestä Hyökille ja samaten 175 markkaa tamman wetämisestä Kääniemelle. Samana vuonna on juoksesta 125 markalla palkittu Naapin tamma. Se oli silloin ollut toinen palkinto tammoista. Radan pituus oli 329 jalkaa.

Suoren aarteita.

En ole huomannut wuorituotteita, lukuun ottamatta tavallisia rakennuskiiviä, jaatawan muuta, kuin kalkkia. Kansan kertomuksien mukaan olisi Hämeenlinnaa tehtäissä Ruohijoen Korkeilan maalta valmistettu mainittuun rakennukseen kalkkia. Nykyään sitä ei Luopioisissa tehdä. Miten lienee mainittu kertomus totuuden kanssa yhtäpitävä, en tiedä. Warma waan on, että Hämeenlinnaa tehdessä on kalkkia rakennusaineena käytetty.

Järviä ja lampia.

Ruffia.

Pitäjään itäpuolella on seurakunnan suurin järwi, Ruffia. Maantiede mainitsee sen „Luopioisten järveksi.“ Ruffian kautta Hauhon järviin kulkee Wesijaolta länteen päin wieriävä wesiistö. En ole itse saanut tilaisuutta lukea järwen saaria, mutta paikkakunnan ihmiset kertovat siinä olewan „sata saarta nimellistä, sata nimetöntä.“ Kun sitte niissä kasvaa enimmäkseen lehtimetsää, niin liioittelematta on Ruffia saarineen, lahtineen ja salmineen Suomenmaan kauniimpia järviä. Kalamiehet kertoivat minulle Rauriskallion haudan olewan 25 sylvtä (45 metriä) syvän ja muualla järwessä kuuluu enimmäkseen olewan 12—18 sylvtä wettä. Suurimmat Ruffian osat owat Mämmisellä, Lehtisaarensellä, Leppänä, Rihkasella, Mikkäänsellä, Länliä ja Haltiasella. Ruffian isommat saaret owat Isoaari, Isowekuna, Salonsaari, Ristisaari, Rajalansaari, Wehkasaari, Suolikonsaari, Mylläriniemensaari, Loonassaari ja Lehtisaari. Salonsaaresja on iso talo, jonka maata mantercella ei ole ollenkaan. Ruffian isommat lahdet: Mustilahti, Holjanlahti, Ansiolahti, Walkealahti, Sufjialahti, Patakoskenlahti, Mustankuuselahti, Sarkastenlahti, Walkamonlahti, Rautajärwenlahti, Kantolanlahti ja Uuraanpohjanlahti. Isommat niemet: Haikankärki, Niemikunnanniemi, Wankoniemi, Anioniemi, Maajaaniemi, Järwentaustanniemi, Ritaniemi, Harjuniemi, Kuljaniemi, Sufjianiemi ja Rantoniemi.

Kaloja Kuffiasja on hauki ahwen, särki, lohi, lahna, muikku, sulka, made, säynävä, anferias, kuore, tiiski ja rapu.

Järwet aakfosjärjestykjesjä:

Uli-Ansiojärwi.	Mattijärwi
Haasjärwi.	Niemiöjärwi.
Haukijärwi.	Bahajärwi.
Heinäjärwi.	Pihtilampi.
Hirwijärwi.	Rihkajärwi.
Hirwivuorenjärwi.	Ritalampi.
Jhanainen.	Riihijärwi (kuiwanut).
Jsoloippa.	Ruokojärwi.
Jokaila.	Saarnijärwi.
Kauhajärwi.	Saarijärwi.
Konkajärwi.	Sadilampi.
Kilpijärwi.	Sawistenjärwi.
Kiimajärwi.	Suojärwi.
Kotajärwi.	Säynäjärwi.
Kortejärwi.	Wihainjärwi.
Koijärwi.	Weskajärwi (osaksi.)
Kuohijärwi (Kuohujärwi).	Wekunajärwi.
Kurkijärwi.	Wähäkaila.
Kuffia.	Wahlajärwi.
Kyläjärwi.	Wähälaiippa.
Kyynäröjärwi.	Uli-ansiojärwi.
Leppäjärwi.	Ummättäjärwi.
Mutasjärwi.	

Järwien Kalat.

Uli-Ansiojärwessä ahwen, lahna, hauki ja särki.

Haasjärwessä ahwen.

Haukijärwessä ahwen.

Heinäjärnessä ahven, hauki, särki, kuore ja säynävä.

Hirvijärnessä ahven, hauki, särki, kuore, sorwa ja made.

Hirviwuorenjärnessä ahven.

Ihanaisessa ahven, särki, hauki ja made.

Isolaippa ahven, särki, hauki ja made.

Isokaila ahven, hauki ja särki.

Kauhajärvi ahven.

Konkojärvi ahven.

Kilpijärvi ahven.

Kiimajärnessä ahven.

Kotajärnessä ahven.

Kortejärnessä hauki, ahven ja särki.

Koijärnessä ahven.

Kuohujärnessä (Kuohijärnessä) hauki, ahven, särki, lohi, muikku, sulkawa, made, säynävä, ankerias, kuore, kiiski, lahna ja ropu.

Kurkijärnessä ahven.

Kukkiasa ennen mainitut.

Kalain saanti pikkujärvistä on huonontunut, mutta Kukkiajärven osissa on vielä wilkas pyynti ja toisinaan hyödyttäväkin. Kantola saa vuosittain kutemasta siinä määrin lahnoja ja haukia, jotta kuormittain kuljettaa myytäväksi Hämeenlinnaan. Kerrotaan ennen olleen Kuohijoesa niin paljo kaloja, että joesta tiulullakin sai pistellä.

Wihawuoden ja Wirtain sillan yläpuolella olevia kostia on aikonaan aiwottu ryhtyä kaimamaan, mutta Kantolan isäntä Kanfeld pelkäsi kalawetensä huononewan ja toimitti, että kostien perkaus jäi tekemättä. Mainittujen kostien kaimamisen tähden olisi moni Kukkian lahti kaimanut. Ne kun kaikki

ovat matalawesisiä. Niittyjä olisivat paikkakunta-
laiset saaneet paljon lisää. Kuskaille olisi siitä
tullut hyöty suuri; sillä seudun ihmiset karjan an-
nilla nytkin ansaitsevat vuosittain monia tuhan-
sia marffoja.

Kalastusneuvot ja kalastus.

Tuottelijain kalain pyyntineuvo on nuotta.
Nykyään se kudotaan joko hampuista tai pellawista.
Vanhemmat ihmiset näkyvät tehneen hapaita ni-
nistä. Semmoisen näin Patakosken Tulokkaan ta-
lossa. Se oli noin kuutta kyynäröä pitkä nuotta-
hawas. Suurimmat muistelen olevan noin 120
syltä (216 metriä) ympäri mitaten ja 4—6 kyy-
näröä korkeat.

Verkkoja käytetään niin monenlaisia, että tulisi
pitkäksi tässä kaikkia mainita. Tärkeämpi niistä
lienee riimuverkko, jolla lahnoja ja haukia pyhy-
etään. Verkot ja hapaat kutovat miehet paikka-
kunnalla enimmäiten talwella puhdetöikseen.

Nykyillä ja katiskoilla saawat paikoittain asuk-
kaat hyvin kaloja. Saawilla toisinaan ihmiset
nostawat kaksikin saawillista päivässä Kukkaista
ahwenia. Kalastajat pyytävät kutu-aikoina mer-
voilla risuista särkiä. Olen itse kolmella mervalla
yhdenä yönä kalastusmatkoillani paikkakunnan we-
sistä saanut mainittuja kaloja pienen korvollisen.
Moni seudun köyhä, joka jostain syystä ei oikein
muuhun työhön kykene, elättää itsensä siten, että
pyytää kesällä kaloja koukuilla, pitkäsiimoilla, ongilla
ja uistimilla. Wiime vuosina on ollut usealle
warjin edullinen elatuskeino rapujen pyyntö. Oli

aikoja, jolloin tottuneet ravustajat saivat kymmenenkin markkaa päivältä. Silloin venäläiset kaupamiehet maksoivat puolikolmattakin markkaa sadasta ravusta. Nykyään ostajat antavat samalta luvulta 50—1:25 penniä. Rapuja pyytävät miehet, waimot ja lapset päreistä tehdyillä merroilla. Se on lierion muotoinen ja kummastakin päästä antautuu sisäänpäin vastakkain suppilon muotoiset verkosta tehdyt nielut, joita myöden ravut paraiten yöllä kömpivät merran sisään kiinnitettyä kalaa tahti lihaa syömään. Kerran näin saatavan yhdestä ainoasta semmoisesta merrasta 53 rapua. Toiset merrat ovat tehdyt tavallisesti vanhasta nuottahapaasta, puuwanteet sisään asetettuina suppilon muotoiseksi. Niiden suipumpaan päähän ravustaja jättää reijän, jonka sisäpuolelle on tekiä tuohitorwen sovitannut. Pyyntimies sitte laskee merran järveen niin, että sen läpi jää ylöspäin ja kun rapu menee siitä sisään, on sen waikaa märkää tuohia myöden palata.

Ennen olemme jo maininneet muinoin olleen luopiolaisilla Rautalammin haarasja kalawettä. Vielä tiedän pitäjäässä miehiä, jotka arwelewät, että siellä nykyäänkin olisi heidän oikeus kalastaa ja ei ainoasti Rautalamminilla, mutta myös Kofemäen joessa.

Taikain tekiät.

Taikain tekijöitä seurakunnassa vielä on. Onkiessaan he koukkun lieron pantua syöttiin sylkewät. Nuoremmat tekewät sen leikillään ja waan noin melkeen tietämättään iäkkäämmiltä opittuun tapaan, mutta wanhemmat ihmiset taika-

tempuna. Taika-uskoisia on enemmän Rantolan ja Rautajärven aluelaisissa. Eläimen onnen harkijoita juhlaöinä kulkee navetoissa ja talleissa. Usein pahalla mielellä joulutahi pääsiäis-aamuna, ehkä molempina, palaa isäntä tallista taikka emäntä navetasta ja kertoo, että lehmästä, lampaasta tahi hevosesta on farvoja keritty. Joskus ilmestyy werinen wasikan pää ja toisinaan konkka jonkun eläimen seimeen. Kalaan mennessään pelkäävät muutamat ihmiset toisten vastaan tuloa, jotta ei pahat silmät heitä näkisi. Määrättyinä aikoina hakkaavat kalamiehet patorisut. Uuden tuun kuhdeksantena päivänä alkavat he werkon ja hapaan kutomisen, kuorivat ongen pahlat j. e. p. Woin kuitenkin warmuudella wakuuttaa, että taika-aika Luopioisissa jo wiruu kuolinvuoteellaan, waikka ei aina warsin heikkona.

Kunnallisia asioita.

Kunnallishallitus on vielä niin nuori laitos, etten siitä pidä tarpeellisena pitkälle kertoa. Mainitsen kuitenkin Luopioisten kuntakokouksen pöytäkirjan kanteen kirjotetut muistiinpanot ja muutamia muitakin seikkoja. „Waratuomari Axel Gustaf August Palmfelt on syntynyt 18¹⁴/₁₀ 04 ja kuoli 18⁵/₁₂ 76. Hän siis oli kuollessaan 72 vuoden ja 19 päivän vanha. Palmfelt oli kuntakokouksen esimies 1868 vuoden alusta kuolemaansa saakka. Toimella ja taidolla hän hoiti wirkaansa. Keweat mullat wainajan haudalle.

Mainittu waratuomari oli ensimmäinen seurakunnan kuntakokouksen esimies ja toimitti wirkaansa

taidolla, kuten oppineelta mieheltä toivoa sopiikin. Sentähden waan harvoissa seurakunnissa on vielä nytkään niin hyvin järjestetty kunnallishallitus, kuin Luopioisissa on ollut heti sen aljettua. Hänen kuoltuaan joutui wirkaan wärjäri C. D. C. Lind. Sittenmin oli toimesa kolme vuotta maisteri N. G. Hammaren ja nykyään sitä hoitaa talollinen Nahum Sarkanen.

Kunnallislautakunnan esimiehenä oli alusta vuoden 1868—1889 asti herra N. D. Regnell. Hänkin on tehtävänsä tehnyt kunnolla ja taidolla, jonka woi siitäkin päättää, että Regnell 1875 sai toimistaan palkinnoksi Stanislaun nauhasja kannettawan suuren kultametallin. Nykyään sitä wirkaa hoitaa kiertokoulu-opettaja Heikki Nieminen. Kunnan kirjurina pastori N. G. Wallenius on kirjoittanut 10 kuntakokouksen päätöistä. Rappalainen N. B. Vilius 13 ja edellä mainittu N. D. Regnell Kesäkuuhun 1888 80 päätöistä. En pidä ollenkaan liikawaatimuksena, kun ehdotan, että herra N. D. Regnellille annettaisiin kunnallisneuvoksen arwonimi. Kunnan kirjurina nykyään on opettaja S. Nieminen.

Lainajywästö.

Kuununwouti Favorin toimitti perustetuksi seurakuntaan lainajywästön. Pohjajywiksi paniwat kunkin pitäjään talollinen puoli tynnyriä rukiita ja kymmenen kappaa ohria. Nykyisen jywästön hoitajan muistelen sanoneen, että pohjajywiä keräytyi warsin wähän; sillä kaikki seurakunnan talolliset eiwät ottaneetkaan hommaan osaan. Luk-

kari Lampen oli sen ensimmäinen hoitaja. Hän toimitti kertomuksien mukaan wiran huonosti. Lampenin jälkeiset hoitajat olivat tuomarit Walden ja Balmfelt, talollinen Heikki Riihiranta ja nykyään talollinen Nahum Sarkanen. Jyvästö on Lampenin jälkeen hoidettu erinomaisen hyvin. Kiertokoulu- ja kansakoulu-opettajille annettiin sieltä palkat, mutta kun tuli hyvät vuodet, ei lainaajointa ilmaantunutkaan ja jyvästön pääomarupeksi vähenemään, muuttivat pitäjäläiset heidän palkkansa rahamaksoksi.

Seuraava taulu tarkemmin näyttää jyvästön hoidon viimeisinä vuosikymmeninä.

	Vuosi.	Rukiita.		Ohria.	
		Tnr.	Sp.	Tnr.	Sp.
Lainattu wiljaa . . .	1861	50	15	45	
Edelliseltä vuodelta ollut rästinä . . .	"	21		6	15
Lainajyvästönsä ollut silloin wiljaa	"	310	4 $\frac{1}{2}$	303	3 $\frac{3}{4}$
Lainattu	1862	281	15	215	15
Lainattu	1863	174		254	
Jäänyt niistä maksamatta syksyllä . .	"	2	15	2	2
Lainattu	1864	301		296	
Syksyllä jäänyt maksamatta	"	2	15	2	
Lainattu	1865	172		278	
Lainattu	1866	247	15	338	
Lainattu	1867	328	15	348	15

	Vuosi.	Kuluita.		Ohria.	
		Enr.	Sp.	Enr.	Sp.
Vainattu	1868	167		135	
Syksyllä ollut ma- samatta	"	157	23 ¹ / ₂	110	1 ¹ / ₂
Vainattu	1869	204	15	297	15
Koko varasto oli . .	1870	375	7 ¹ / ₄	444	20 ¹ / ₂
Vainattu	"	94		124	
Vainattu	1871	140	15	76	
Vainattu	1872	121	15	143	15
Vainattu	1873	236		233	
Vainattu	1874	42		58	
Vainattu	1875	90	15	88	
Vainattu	1876	98		68	
Vainattu	1877	88	15	74	
Vainattu	1878	55	15	53	15
Vainattu	1879	72		30	
Vainattu	1880	133	15	41	
Koko varasto oli . .	"	334	15 ³ / ₄	307	25 ¹ / ₄
Myyty	"	50		150	
Vainattu	1881	303	15	178	15
Vainattu	1882	262	15	50	15
Vainattu	1883	168	15	220	
Vainattu	1884	88	15	85	
Vainattu	1885	192	15	140	15
Vainattu	1886	69		37	15
Vainattu	1887	19	15	11	
Koko varasto oli . .	1888	416	21	339	27 ¹ / ₂
Vahjotettu Pohjan- maalle	1867	50			

	Vuosi.	Rukiita.		Ohria.	
		Enr.	Sp.	Enr.	Sp.
Kansak.-opett. maksettu 1873—1877 vuosittain	2	15		2	15
Kiertok.-opett. aikoi- naan	6				

Tyvästönhoitajan palkka $\frac{1}{2}$ kappaa jokaiselta lainatulta tynnyriltä. Kaksi mittaria saavat puoliksi rukiita ja puoliksi ohria yhteensä $\frac{1}{2}$ k. jokaiselta ulosannetulta tynnyriltä. Lainatusta viljasta maksetaan vuosittain 12 kappaa tynnyriltä.

Yleensä on kansa Luopioisissa työteliästä ja warakasta. Työväki kilpailee halpuudella ansiota. Sen olen tullut huomaamaan urakkahuutokaupoissa. Ruuasta ja ihmisten hoidosta waaditaan kohtuullisin hinta. Seudut ovat erittäin kauniita. Ehdotan täydellä syyllä kaupunkilaisten huomioon Luopioisten seurakunnan wiehättävät lehdiköt niemillä, saarilla ja metsäkunnailla.

